

Тема 28: Україна в умовах десталінізації

Зміни в керівництві СРСР та УРСР на початку 50-х рр. XX ст.

5 березня 1953 р. помер Й.Сталін. Боротьба за владу, у результаті якої перемогу отримав М.Хрущов. Червень 1953 р. - звільнення з посади першого секретаря ЦК КП(б)У Л.Мельникова, обрання О.Кириченка (вперше українець за походженням обійняв таку високу посаду); арешт і страта міністра внутрішніх справ УРСР П.Мешика та його заступника. З 1957 р. по 1963 р. посаду першого секретаря ЦК КП(б)У обіймав М.Підгорний.

Участь українців у повстаннях у сталінських концтаборах 1953-1954 рр. – повстання політичних в'язнів у сталінських концтаборах; ліквідація ГУТабу.

Найбільшим повстанням в таборах ГУЛАГу був виступ в'язнів "Горлагу" у Норильську. У травні 1953 року одночасно застрайкувало понад 20 тис. політв'язнів Норильська, 70% з яких були українцями.

У ніч з 19 на 20 липня 1953 р. розпочалось підготовлене українцями повстання в таборі "Рєчлаг" (Воркута). Припинили роботу 15 тис. в'язнів на 50-ти копальнях.

17 травня 1954 р. повстали 8 тис. в'язнів у **Кенгірі** (Казахстан), куди у 1949 р. привезли великий етап національно свідомої молоді зі Львова. Лише через 40 днів повстання придушили за допомогою авіації й танків.

Початок десталінізації і лібералізація суспільного життя

Десталінізація - процес ліквідації наслідків сталінізації, що почався після смерті Й.Сталіна. Початок реабілітації безвинно засуджених. Не підлягали реабілітації особи, звинувачені в «буржуазному націоналізмі». Чистка органів держбезпеки і значне скорочення їх кількості. Розширення прав республік. Процеси лібералізації суспільства 1953-1964 р. отримали назву «відлига».

Входження Криму до складу УРСР, утворення Черкаської області

19 лютого 1954 р. - указ Президії Верховної Ради СРСР на честь 300-річчя возз'єднання України з Росією «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР», «враховуючи спільність економіки, територіальну близькість і тісні господарські зв'язки між Кримською областю і Українською РСР». 7 січня 1954 р. була створена Черкаська область УРСР.

КПРС – Комуністична Партія Радянського Союзу. **14-25 лютого 1956 р. відбувся XX з'їзд КПРС**, на якому М.Хрущов виступив із закритою доповіддю **«Про культ особи Й.Сталіна та його наслідки»**: - критика сталінської політики як хибної та злочинної за організацію масових репресій, депортацію під час війни, використання незаконних методів слідства...; - критика особи, а не системи, яка її породила (причинами появи культу Сталіна називали його риси характеру, гостру боротьбу з капіталістичним оточенням тощо); початком злочинної політики визначався **1934 р.**, тобто не ставилися під сумнів методи проведення колективізації, голодомор 1932-1933 рр. і т. ін.; небажання правлячої верхівки розділити відповідальність за вчинені злочини; незмінність партійних засад. **30 червня 1956 р. - постанова ЦК КПРС «Про подолання культу особи та його наслідків».**

Економічні реформи М. Хрущова та їх наслідки для України

Промисловість. Спроба децентралізації управління промисловістю шляхом створення **раднаргоспів** та ліквідації низки галузевих міністерств (в УРСР було створено спочатку 11, а згодом ще 3 економічні райони на чолі з раднаргоспами). **Раднаргоспи (Ради народного господарства)** - територіальні органи управління, створені в **1957 р.** замість галузевих міністерств, які помітно поліпшили керування економікою регіонів, але призвели до розриву зв'язків між окремими галузями. **У 1960 р. створено Українську раду народного господарства** та зменшено кількість українських раднаргоспів до 7. Впровадження здобутків **науково-технічної революції (НТР)** у виробництво. **Запуск першого штучного супутника Землі в 1957 р., політ Ю. Гагаріна в космос у 1961 р.**, використання атомної енергії в мирних цілях, заміна паровозів тепловозами й електровозами, пароплавів - теплоходами, використання нових машин та технологій тощо. **6 листопада 1960 р. відкриття Київського метрополітену.** Повільні темпи НТР, перекіс у бік оборонної галузі, недостатні асигнування на науку, відсутність конкурентної боротьби виробників на ринку. **Збільшення обсягів випуску товарів народного вжитку** (за роки семирічки (1959-1965 рр.) в УРСР було споруджено понад 300 нових і реконструйовано 400 підприємств легкої та харчової промисловості).

Сільське господарство. Велика увага до розвитку аграрного сектору. Освоєння **«цілини»** (перша надпрограма М.Хрущова). **«Кукурудзяна кампанія»** (друга надпрограма М.Хрущова) - спроба вирішити проблему з кормами, збільшивши обсяги виробництва; зменшення посівів пшениці та інших цінних культур в Україні. «Кукурудзяна епопея» набула надмірно великих розмірів. **Надпрограма у тваринництві** (третя надпрограма М.Хрущова) - за 3-4 роки наздогнати США у виробництві м'яса, молока та масла на душу населення; завищені плани здачі продукції тваринництва, зменшення поголів'я худоби.

Соціальна сфера. **Збільшення мінімальної зарплатні та пенсій. Скорочення робочого тижня.** **Видача паспортів селянам, введення зарплатні**

колгоспникам. Широкомасштабне житлове будівництво. Грошова реформа 1961 р., наслідком якої стало зростання цін.

Усунення М. Хрущова від влади

Партійне керівництво, невдоволене «волютаризмом» М. Хрущова, скороченням партійного апарату та втратою привілеїв, поглибленням демократичних процесів, склало змову. **14 жовтня 1964 р. - пленум ЦК КПРС звільнив М. Хрущова** з усіх посад «за станом здоров'я». Сама можливість такого кроку була великою заслугою самого М. Хрущова. **Першим секретарем ЦК КПРС став Л. Брежнєв**, головою Ради Міністрів СРСР - О. Косигін.

Зародження дисидентського руху

Дисидентство - це опозиційний рух проти панівного державного ладу, протистояння офіційній ідеології та політиці. Середина 50-х років - зародження дисидентського руху в СРСР, зокрема в УРСР.

Найвідоміші дисидентські організації України

Назва	Дата виникнення	Діяльність
<u>Українська робітничо-селянська спілка (УРСС)</u>	<u>1959 р.</u>	Заснована на Львівщині <u>Л.Лук'яненком та І.Кандибою</u> . Ставили за мету побудову незалежної радянської соціалістичної держави.

У травні 1961 р. у Львові почався закритий судовий процес над УРСС. Суд засудив Л. Лук'яненка до розстрілу. Вирок замінили 15 роками позбавлення волі. Відповіддю на арешти дисидентів стала **стаття І.Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (1965 р.)**

Особливості розвитку культури. «Відлига» 50-х років позитивно вплинула на культурне життя республіки. З 1955 р. починають лунаєти голоси протесту проти національно-культурної дискримінації, зароджується дисидентський рух.

У 60-х рр. зароджується у літературно-мистецькому житті явище «шістдесятників» як наслідок хрущовської «відлиги» та лібералізації.

Шістдесятники - нове покоління митців, які відійшли від шаблонної тематики попередніх часів, не закликали до боротьби за мир, не писали про передовиків колгоспників і робітників заводів, а виходили з того, що «...поезія має бути поезією, а не агітацією у віршованій формі».

1959 р. (за іншими даним 1960 р.) – утворення Клубу творчої молоді «Сучасник» у Києві.

Клуб творчої молоді «Сучасник» — осередок ранніх шістдесятників, що діяв у 1960—1964 роках у Києві. Головою клубу було обрано режисера **Леся Танюка**. Членами клубу були, зокрема, Іван Дзюба, **Євген Сверстюк**, Іван **Світличний**, **Василь Симоненко**, Станіслав Тельнюк, художники: **Алла Горська** і її чоловік Віктор Зарецький, Опанас Заливаха, Людмила Семикіна, Галина Севрук, Галина Зубченко та ін. До клубу входило багато студентів київських вишів.

В рамках клубу проводилися нерегламентовані мистецькі виставки, етнографічні свята, творчі вечори, зокрема **Ліни Костенко**, Івана Драча, Миколи Вінграновського, лекції Михайла Брайчевського, Олени Апанович.

Література	Друга половина 50-х рр.(«шістдесятники») — Б. Олійник, Д. Павличко, В. Симоненко, Л. Костенко Перша половина 60-х рр. («шістдесятники») — І. Драч, М. Вінграновський, В. Коротич, Є. Гуцало, В. Дрозд, В. Стус, В. Шевчук. 1963 р. — початок переслідувань В. Стуса, Л. Костенко, М. Вінграновського, І. Драча, літературознавців І. Дзюби, І. Світличного
Мистецтво	В образотворчому мистецтві розвиваються різноманітні напрямки; художники: А.Горська , Г. Якутович, О. Базилевич, О. Донченко...